

Promotional Model of Democratic Citizenship Learning by Integrated Seven Rules of Good Man's Qualities (Seven Sappurisadhamma) in Buddhism for Students in Junior High School

Punnapong Wongnasri^{1,*}, Rong Boonsuaykhwan² and Nantida Jansiri²

¹Faculty of Social Sciences, Mahamakut Buddhist University,
Srithammasokkaraj Campus, Nakhon Si Thammarat 80000, Thailand

²School of Political Science and Law, Walailak University,
Nakhon Si Thammarat 80160, Thailand

*Corresponding author's e-mail: lekpunnapong@hotmail.com

รูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมือง ตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการ หลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

ปณณพงค์ วงศ์ณาศรี^{1,*}, รงค์ บุญสวยขวัญ² และ นันธิดา จันทศิริ²

¹คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาโคตรราช อำเภอพระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

²สำนักวิชารัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช 80160

*อีเมล : lekpunnapong@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานภาพการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อสร้างรูปแบบ หาประสิทธิภาพและพัฒนาแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมือง และสร้างคู่มือส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การจัดทำกลุ่มสนทนา และการประชุมเชิงปฏิบัติการ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา สำหรับวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ และนำเสนอผลวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย พบว่า สถานภาพการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง) มีนโยบายและหลักสูตรของสถานศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยทั้งในระดับชั้นเรียน และโรงเรียน ครูทำหน้าที่เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ เน้นกระบวนการในวิถีความเป็นพลเมืองด้วยรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลายผ่านการใช้สื่อและสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เหมาะสม รูปแบบ C-PLUS model เป็นรูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 โดยมี C: Citizenship คือ การส่งเสริมความเป็นพลเมือง ด้านความรู้ (U : Understanding) บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านรู้จักเหตุ และรู้จักผล ผ่านโครงการพุทธศาสนศึกษา ด้านเจตคติ (P : Perspective) บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านรู้จักกาล และรู้จักประมาณ ผ่านโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช สวนพฤกษศาสตร์ และด้านทักษะ (S : Skills) บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านรู้จักตน รู้จักบุคคล และรู้จักชุมชน ผ่านกิจกรรมสภานักเรียน โดยมีกระบวนการเรียนรู้ (L: Learning) เป็นกลไกในการพัฒนา และได้พัฒนาคู่มือส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย โดยดำเนินการตาม “รูปแบบ C-PLUS Model”

คำสำคัญ: รูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้, ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย, หลักสัปปุริสธรรม 7

Promotional Model of Democratic Citizenship Learning by Integrating Seven Rules of Good Man's Qualities (Seven Sappurisdhamma) in Buddhism for Students in Junior High School

Punnapong Wongnasri^{1,*}, Rong Boonsuaykhan² and Nantida Jansiri²

¹Faculty of Social Sciences, Mahamakut Buddhist University,
Srithammasokkaraj Campus, Nakhon Si Thammarat 80000, Thailand

²School of Political Science and Law, Walailak University,
Nakhon Si Thammarat 80160, Thailand

*Corresponding author's e-mail: lekpunnapong@hotmail.com

Abstract

The research aims to study the learning situations that promote understanding of democratic citizenship for students in junior high school, to create a model, to assess learning efficiency and develop a promotional model for democratic citizenship learning, and to create a handbook of the promotional model for democratic citizenship learning by integrating Seven Rules of Good Man's Qualities (Seven Sappurisdhamma) in Buddhism for students in junior high school. Study is conducted through in-depth Interview, focus group discussion and workshop. Content analysis is used to analyze the qualitative data. The research findings are presented by descriptive analysis.

Investigation on the learning situations promoting the democratic citizenship for students in the Provincial Administrative Organization II (Ban Don Kleang) reveals the existence of school policy and curriculum which promotes the learning of democratic citizenship both in class and at school level. Teachers play their roles in disseminating knowledge by emphasizing the processes in democratic ways with various activities through using media and appropriately managing learning environments. The C-PLUS Model has been created as the promotional model of democratic citizenship learning by integrated Seven Rules of Good Man's Qualities (Seven Sappurisdhamma) in Buddhism. The letter "C" stands for Citizenship for promoting citizenship. For the knowledge aspect, the letter "U" stands for Understanding

integrated into the principle of cause and effect perception through the Buddhadasa studies program. For the attitude aspect, the letter “P” stands for Perspective integrated to the principle of time and sufficient perception through the Botanical Garden program. For the skill aspect, the letter “S” stands for Skills integrated to the principle of self, people and community perception through Students council activity. The letter “L” which stands for Learning is as an important mechanism to promote citizenship. Additionally, the handbook of the promotional model of democratic citizenship learning by integration of Seven Rules of Good Man's Qualities (Seven Sappurisadhamma) in Buddhism for students in junior high school was created and complied with the C-PLUS Model.

Keywords: Promotional model, Democratic citizenship, Seven Rules of a Good Man's Qualities (seven Sappurisadhamma) in Buddhism

บทนำ

สมาชิกหรือพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยของสังคมไทยในความเข้าใจของประชาธิปไตยที่แตกต่างกัน (King Prajadhipol's Institute, 2012, pp.16-17) โดยเฉพาะประเด็นเรื่องความเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยควรจะเป็นอย่างไรท่ามกลาง ความอ่อนแอของสังคมการเมืองที่ขาดพลเมืองซึ่งรู้ทันการเมืองและรับผิดชอบต่อผลประโยชน์สาธารณะ เป็นปัญหาหลักที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ของความฉ้อฉล ความยากจน และขาดโอกาสทางการศึกษา โดยทางออกในเรื่องนี้ คือการสร้างพลเมืองที่มีอุปนิสัยและระบบคุณค่าที่สอดคล้องกับระบอบและวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย อย่างไรก็ตามที่ผ่านมาความพยายามที่จะผลักดันในการจัดการศึกษาให้มีวิชาหน้าที่พลเมือง แต่การที่จะมุ่งหน้าหายุทธศาสตร์การพัฒนาความเป็นพลเมืองที่มีส่วนรับผิดชอบต่อประโยชน์สาธารณะนั้นดูจะยังไกลความเป็นจริง (Tunsiri, 2014, p.10) สังคมประชาธิปไตยต้องการพลเมืองที่เป็นนักประชาธิปไตย แต่จะมีพลเมืองมากน้อยแค่ไหนที่มีบุคลิกภาพประชาธิปไตย (Tunsiri, 2014, p.18) ฉะนั้น การสร้างพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยจึงต้องอยู่ในกระบวนการจัดการศึกษาที่เน้นเป้าหมายและผลลัพธ์ให้พลเมืองเข้าใจและแสดงบทบาทของตนเองอย่างเหมาะสม มีอุปนิสัยและบุคลิกภาพเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศชาติได้ต่อไป

การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาของไทยได้มีความพยายามในการพัฒนาคนเพื่อให้เป็นคนที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ในกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่ให้ความสำคัญกับบทบาทของประชาชนในการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น และสืบต่อเนื่องมาจนถึง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรของไทย ฉบับชั่วคราว พ.ศ. 2557 ได้บัญญัติคำว่า “พลเมือง” ลงไปในเนื้อหาซึ่งไม่เคยปรากฏมาก่อนในกฎหมายรัฐธรรมนูญในฉบับที่ผ่านมา สะท้อนให้เห็นว่าพลเมืองมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะหลังจากวิกฤตความแตกแยกของประชาชนในประเทศ การสร้างความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยจะช่วยลดความรุนแรงและความขัดแย้งทางการเมืองลงได้ ด้วยเหตุผลที่พลเมืองมีคุณลักษณะสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ คือประการที่ 1 มีความเชื่อในวิธีการแก้ไขปัญหความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง (Non-Violence) ประการที่ 2 มีความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในรัฐหรือชุมชนการเมือง (Body Politics) เดียวกัน แม้จะมีความขัดแย้งกันก็ควรปฏิบัติต่อกันอย่างสุภาพชน (Politeness) และประการที่ 3 คือ พลเมืองในรัฐหรือชุมชนการเมืองเดียวกัน ควรจะเฝ้าหาสันติมากกว่าสงคราม (Peace-Loving) (Tunsiri, 2014, p.21)

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้มีการกระจายอำนาจทางการศึกษาให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ในการดูแลด้านการจัดการศึกษาในระดับท้องถิ่น ซึ่งสร้างโอกาสในการพัฒนาศักยภาพทางการศึกษาให้พัฒนาอย่างสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น และมุ่งสู่การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในโรงเรียน ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญต่อการพัฒนาสังคมให้มีการเรียนรู้ เข้าใจ และมีแนวปฏิบัติของความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ดังที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กล่าวถึงการสร้าง

นักเรียนให้เป็นพลโลก หรือพลเมืองโลก (Global Citizen) ไว้ในวิสัยทัศน์ของหลักสูตร ที่ว่า “หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย และเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมั่นในความสามารถของทุกคนในการพัฒนาตนเอง

สถานศึกษาในฐานะที่เป็นสถาบันหลักในการจัดการศึกษา เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ มีบทบาทต่อการสร้างและกล่อมเกลาค่านิยม แนวคิด และแนวทางในการดำเนินชีวิต การพัฒนาพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยจึงควรเริ่มต้นที่สถาบันการศึกษา โดยการจัดการศึกษาที่เรียกว่า การศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมือง (Civic Education) เพราะความเป็นพลเมือง (Citizenship) เป็นคำที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ ไม่ใช่เพียงแต่มีรัฐธรรมนูญที่ดีเท่านั้น แต่ประชาชนจะต้องเป็น “พลเมือง” ตามระบอบประชาธิปไตย การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic Education) และประสบความสำเร็จในการสร้างพลเมือง ปัจจุบันการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองได้กลายเป็นปัจจัยความสำเร็จในการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศต่างๆ ทั่วโลก (Burikun and Sangmahamud, 2012, p.5) ซึ่งหากสถานศึกษามีการบริหารจัดการและดำเนินงานในแนวทางสร้างความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ย่อมที่จะสร้างการเรียนรู้ความเป็นประชาธิปไตยในชีวิตประจำวันให้กับผู้เรียนได้มากยิ่งขึ้น

จากการทบทวนงานวิจัยและหลักสูตรการฝึกอบรมขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพลเมือง ดังเช่น สถาบันพระปกเกล้าพบว่ามีการวิจัยและหลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อการพัฒนาพลเมืองที่ยังไม่ได้มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาหลักสูตรในการจัดการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาโดยเฉพาะและยังไม่ได้มีการให้ความสำคัญกับสถาบันการศึกษาที่สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และยังไม่มีการบูรณาการการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองเข้ากับหลักสูตรทางศาสนา งานวิจัยเรื่องนี้ จึงมุ่งเน้นการนำหลักธรรมสัปปุริสธรรม 7 มาเป็นกรอบแนวคิดหลักในการบูรณาการกับการส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย เพื่อนำไปสู่การสร้างคู่มือการส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาในภาคใต้ตอนบน ซึ่งจะเกิดประโยชน์ต่อสถาบันการศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการนำไปเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา และการปฏิรูปการศึกษาที่นำไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยต่อไป

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) ประกอบด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 10 คนประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา หรือ ตัวแทนโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง) จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 1 คน ครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยเป็นครูประจำชั้นในแต่ละระดับชั้น ม.1-ม.3 จำนวน 3 คน ผู้อำนวยการกองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานีหรือตัวแทน จำนวน 1 คน ครูฝ่ายวิชาการหรือตัวแทน จำนวน 1 คน ตัวแทน

ผู้ปกครอง จำนวน 3 คน และตัวแทนกรรมการสถานศึกษา จำนวน 1 คน การจัดกิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการ กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย 33 คน ได้แก่ ตัวแทนนักเรียนระดับ ม. 1 จำนวน 10 คน ตัวแทนนักเรียนระดับ ม. 2 จำนวน 10 คน ตัวแทนนักเรียนระดับ ม. 3 จำนวน 10 คน ตัวแทนครูประจำชั้น ม. 1 จำนวน 1 คน ตัวแทนครูประจำชั้น ม. 2 จำนวน 1 คน และตัวแทนครูประจำชั้น ม. 3 จำนวน 1 คน การหาประสิทธิภาพและพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 โดยการสนทนากลุ่มกับผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา (ผู้อำนวยการโรงเรียน) หรือตัวแทนโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง) จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 1 คน ตัวแทนจากพระสังฆาธิการในจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 1 รูป นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานีหรือตัวแทน จำนวน 1 คน ตัวแทนครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง) จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 3 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านพลเมืองในภาคใต้ จำนวน 1 คน

สถานภาพการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

ผลการศึกษาการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในที่นี้ คือ โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง) เพื่อศึกษาสถานการณ์เบื้องต้นของโรงเรียนเกี่ยวกับการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมความเป็นพลเมือง พบว่าโรงเรียนดังกล่าวได้มีการดำเนินงานที่สอดคล้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ดังนี้

1. ด้านนโยบายการศึกษาของสถานศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง) มีนโยบายส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยให้สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่กำหนดให้หลักสูตรต้องมีการจัดการเรียนการสอนเนื้อหาพลเมืองโดยเฉพาะในรายวิชาหน้าที่พลเมือง และมีโครงการพุทธศาสนศึกษาที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรมและจริยธรรมที่สอดคล้องกับความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี อย่างไรก็ตาม นอกจากในรายวิชาดังกล่าวแล้ว โรงเรียนได้สอดแทรกการจัดการศึกษาภายใต้นโยบายของสถานศึกษาโดยเน้นการสร้างความเป็นผู้นำ การมีส่วนร่วม และความรับผิดชอบ โดยให้ผู้เรียนได้ฝึกพัฒนาตนเองให้มีบุคลิกภาพความเป็นพลเมืองผ่านกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ ทั้งทางวิชาการ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เช่น การฝึกความเป็นผู้นำในกิจกรรมต่างๆ ในระดับชั้นเรียนและระดับโรงเรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความกล้า กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก และสามารถแก้ปัญหาได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยจะมีอาจารย์ที่ให้คำปรึกษา แนะนำ และส่งเสริมความเป็นพลเมืองให้กับผู้เรียนอย่างใกล้ชิด ทั้งนี้สามารถสรุปได้ว่าโรงเรียนได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมความเป็นพลเมืองโดยมีนโยบายส่งเสริมความเป็นพลเมืองในสองระดับ คือ ระดับชั้นเรียน คือ การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก และให้ผู้เรียนมีโอกาสดำเนินการมีส่วนร่วมตัดสินใจ และการแก้ปัญหาต่างๆ ในชั้นเรียน โดยเปิดโอกาสให้ทุกคนมีพื้นที่

สำหรับการแสดงความคิดเห็นสลับปรับเปลี่ยนกันทำหน้าที่ในรูปแบบต่างๆ ทั้งการแสดงบทบาทในฐานะเป็นผู้นำ และผู้ตาม และระดับโรงเรียน คือ การสร้างผู้เรียนให้มีคุณลักษณะของความเป็นผู้นำตามคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองในระดับโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นระดับกรรมการโรงเรียน ระดับชมรม ระดับกลุ่ม หรือระดับการเป็นตัวแทนในการแข่งขันทักษะต่างๆ ทั้งด้านวิชาการ ด้านกีฬา และอื่นๆ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองให้เป็นผู้มีความกล้า พยายาม อดทน สามารถแก้ปัญหาได้ และสามารถเป็นตัวแทนและต้นแบบที่ดีให้กับคนอื่นๆ ได้ เช่น กิจกรรมการเลือกตั้งสภานักเรียนและประธานนักเรียน กิจกรรม 5 ส. นโยบาย 5 ดี สู่ความเป็นพลเมืองที่ดี ได้แก่ เป็นลูกที่ดี เป็นศิษย์ที่ดี เป็นเพื่อนที่ดี เป็นศาสนิกชนที่ดี และเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ กิจกรรมสาธารณประโยชน์ และโครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

2. ด้านหลักสูตรของสถานศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย โรงเรียนได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนได้พัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น โดยเน้นการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงได้กับบริบทภายในท้องถิ่นตนเอง การบูรณาการความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้ผู้เรียนมีความเข้าใจบริบทของท้องถิ่นมากขึ้น การบริหารจัดการหลักสูตร ในระบบการศึกษาที่มีการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นและสถานศึกษามีบทบาทในการพัฒนาหลักสูตรนั้น หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในแต่ละระดับ ตั้งแต่ระดับชาติ ระดับท้องถิ่น จนถึงระดับสถานศึกษา มีบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบในการพัฒนา สนับสนุน ส่งเสริม การใช้และพัฒนาหลักสูตรให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้การดำเนินการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษามีประสิทธิภาพสูงสุด อันจะส่งผลให้การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนบรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในระดับชาติ

3. การจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ครูมีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย โดยให้อยู่ในกระบวนการจัดการเรียนการสอน ปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์จากการเน้นผู้สอน มาเป็นการเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทการเรียนการสอนที่ผู้เรียนจะต้องบรรลุเป้าหมายตามการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 อย่างรอบด้าน ให้ความสำคัญกับกระบวนการและรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย และเน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนโดยเน้นการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม การจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ทางโรงเรียนได้จัดการเรียนโดยใช้รูปแบบกิจกรรม เรียนแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับวัยวุฒิของผู้เรียนในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การเล่นเกม การสังเกต การเล่นตามกติกา การฟังนิทาน และร่วมแสดงความคิดเห็น แสดงบทบาทสมมติ การร่วมอภิปราย วาดภาพ เล่าเรื่องจากภาพ การเขียนบรรยายโดยเสรี สร้างแผนผังความคิด (Mind Map) จัดนิทรรศการ การศึกษาแหล่งเรียนรู้ การทำโครงการ และกิจกรรมวิเคราะห์ผู้เรียนรายบุคคล นอกจากนี้ครูยังมีบทบาทในการบริหารจัดการชั้นเรียนที่สร้างวินัยเชิงบวก ประกอบด้วย กิจกรรม สดสัปดาห์ (สรุปบทเรียน) กิจกรรม 5 ส โครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นกิจกรรมโฮมรูม กิจกรรมเข้าแถวตอนเช้า สมุดบันทึกอบรมครู และการให้เกียรติบัตรนักเรียนเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมที่ควรนำไปเป็นแบบอย่าง โดยครูจะมีบทบาทที่เป็นแบบอย่าง

ให้กับผู้เรียนในด้านการมีคุณธรรมจริยธรรม ปฏิบัติตนตามมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ โดยมีกิจกรรมการนิเทศชั้นเรียน กิจกรรมประชุมผู้ปกครองเพื่อร่วมกันเรียนรู้นักเรียนในแง่มุมที่หลากหลาย รวมถึงการจัดมุมการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ รูปภาพการตกแต่งห้องเรียน ป้ายนิเทศ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ที่หลากหลาย และสนใจใฝ่เรียนรู้มากขึ้น ครูมีบทบาทในด้านการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน เช่น กิจกรรมเยี่ยมบ้าน โครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน กิจกรรมประชุมผู้ปกครอง โครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

4. การใช้สื่อสำหรับการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย โรงเรียนได้จัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ ศูนย์สื่อการเรียนรู้ ระบบสารสนเทศการเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพทั้งในสถานศึกษาและในชุมชนเพื่อการศึกษา ค้นคว้า และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษา ท้องถิ่น มีการจัดทำและจัดหาสื่อการเรียนรู้สำหรับการศึกษาค้นคว้าของผู้เรียน เสริมความรู้ให้ผู้สอน รวมทั้งจัดหาสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ การเลือกและใช้สื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ มีความเหมาะสม มีความหลากหลาย สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ ตามธรรมชาติของสาระการเรียนรู้ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน

5. ข้อมูลสำรวจสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยที่ประสบความสำเร็จในโรงเรียนคือ ให้นักเรียนเป็นสื่อกลางในการพัฒนาประชาธิปไตย โดยมีครูทำหน้าที่ในการเสริมสร้างให้มีความรู้ความเข้าใจในวิถีประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่องและถูกต้องตามระบอบการปกครองประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข นักเรียนสามารถนำความรู้ความเข้าใจ สามารถนำไปใช้ ในชีวิตประจำวันได้ ทั้งในด้านวิถีชีวิตประชาธิปไตย ที่เน้นคุณลักษณะด้านขรวาธรรม ด้านปัญญาธรรม และด้านสามัคคีธรรม เน้นรูปแบบการทำงานร่วมกันโดยใช้กระบวนการกลุ่ม

6. การวัดผลและการประเมินผลที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ในการวัดผลและการประเมินผล โรงเรียนให้ความสำคัญกับการวัดผลและการประเมินผลในด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ตลอดกระบวนการเรียนรู้ในรายวิชา เช่น การวัดผลด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านเจตคติ ที่ครอบคลุม โดยดำเนินการในหลายรูปแบบ เช่น การวัดผลด้วยการทดสอบ การบันทึกพฤติกรรมรายบุคคล การให้ทำรายงานกลุ่ม เป็นต้น โดยมีลักษณะทั้งการวัดผลในชั้นเรียนและการวัดผลในระดับสถานศึกษาตามแนวทางการประกันคุณภาพการศึกษา

รูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

จากข้อมูลพื้นฐานสถานภาพการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในโรงเรียนที่ศึกษาแล้ว ผู้วิจัยจึงได้สร้างรูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ตามแนวคิดการศึกษา

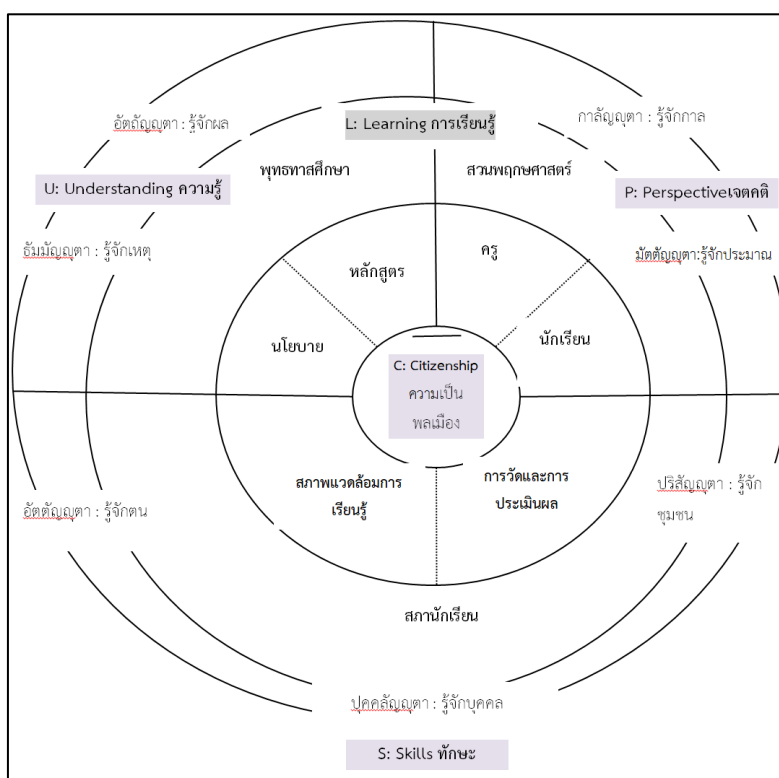
เพื่อพัฒนาพลเมืองของ Print และ Lange มาใช้เป็นกรอบแนวคิดหลัก ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านเจตคติ โดยมีกรอบเนื้อหาที่สัมพันธ์กับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และการนำไปบูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ดังนี้

1. ด้านความรู้ บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านรู้จักเหตุ และรู้จักผล โดยผ่านโครงการพุทธทาสศึกษา เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิพลเมืองของตนเองและผู้อื่น โดยเริ่มต้นจากการมีความรู้ความเข้าใจในสิทธิ เสรีภาพและบทบาทของความเป็นพลเมือง ให้เป็นไปตามหลักคุณธรรม และจริยธรรมในเบื้องต้น และสอดคล้องกับกฎเกณฑ์กติกาภายใต้สิทธิและเสรีภาพของความเป็นพลเมือง เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเป็นพลเมือง สามารถเข้าใจสาเหตุ ความสัมพันธ์ และผลที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการแสดงสิทธิและหน้าที่ของความเป็นพลเมือง

2. ด้านเจตคติ บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านหลักรู้จักกาล และรู้จักประมาณ โดยผ่านโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (สวนพฤกษศาสตร์) เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีในการเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นพลเมืองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง สามารถเรียนรู้บทบาทพื้นฐานของพลเมืองในด้านเศรษฐกิจ การรู้จักความพอดี พอกิน พอเพียงและพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี

3. ด้านทักษะ บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านหลักรู้จักตน รู้จักบุคคล และรู้จักชุมชน โดยผ่านกิจกรรมสภานักเรียน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน ทั้งในการแสดงบทบาทในฐานะของความเป็นผู้นำและผู้ตามในระบอบประชาธิปไตย ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจบทบาทของตนเอง เข้าใจผู้อื่น และเข้าใจชุมชน เพื่อให้การแสดงบทบาทของตนเองเหมาะสมในบริบทที่แตกต่างกัน อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้

“รูปแบบ C-PLUS Model” จึงเป็นรูปแบบที่พัฒนาขึ้นเพื่อเป็นโมเดลในการพัฒนาความเป็นพลเมือง มีองค์ประกอบสำคัญ คือ C : Citizenship คือ ความเป็นพลเมือง P : Perspective คือ เจตคติ L : Learning คือ การเรียนรู้ U : Understanding คือ ความรู้ความเข้าใจ S : Skills คือ ทักษะ โดยมี C: Citizenship คือ ความเป็นพลเมืองเป็นศูนย์กลางของโมเดลเพื่อเป้าหมายของการพัฒนาความเป็นพลเมือง โดยจะต้องมีการส่งเสริมกิจกรรมที่บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ใน 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านความรู้ U : Understanding ด้านเจตคติ P : Perspective และด้านทักษะ S : Skills โดยมีกระบวนการเรียนรู้ L: Learning เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาความเป็นพลเมือง ดังแผนภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบ C-PLUS Model

ประสิทธิภาพและพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการ
หลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

1. โครงการพุทธทาสศึกษา ที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองด้านความรู้ที่บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านรู้จักเหตุและรู้จักผล พบว่า การบูรณาการหลักธรรมสัปปุริสธรรม 7 ด้านรู้จักเหตุและรู้จักผล ในโครงการพุทธทาสศึกษามีความเหมาะสม เนื่องจากเป็นโครงการที่มุ่งเน้นการให้ความรู้ด้านคุณธรรมและจริยธรรม และการเรียนรู้ทำความเข้าใจบทบาทของตนเองในฐานะของการเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย และผลที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการแสดงสิทธิและหน้าที่ของความเป็นพลเมือง เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนกับเพื่อน ความสัมพันธ์ระหว่างรุ่นพี่รุ่นน้อง และความสัมพันธ์กับคนในชุมชนที่ดีขึ้น เนื่องจากเข้าใจบทบาทซึ่งกันและกัน เข้าใจเหตุและผลของแต่ละคน ได้อย่างดีมาก

2. โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (สวนพฤกษศาสตร์) กิจกรรมส่งเสริมความเป็นพลเมืองด้านเจตคติที่บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านรู้จักกาลและรู้จักประมาณ พบว่าเป็นโครงการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักการจัดแบ่งเวลาให้เหมาะสมและการรู้จักนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติได้จริงการจัดกระบวนการเรียนรู้ของกิจกรรมให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ฝึกเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และความรับผิดชอบให้กับนักเรียน โดยกิจกรรมสถานักศึกษาจะเป็นกลไกสำคัญของโรงเรียนในการจัดกิจกรรมภายในโรงเรียน และการ

เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เช่น กิจกรรมวันสำคัญ การสะท้อนผลของกิจกรรมต่างๆ ผลในด้านนี้ส่งผลให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีต่อการรู้จักตนเอง พอประมาณ สามารถเข้าใจในบทบาทตนเองได้เหมาะสมตามกาลเวลาที่เหมาะสม โดยแสดงบทบาทและหน้าที่ของตนเองภายใต้ความเป็นพลเมืองที่ต้องรับผิดชอบที่หลากหลายจากการตกลงร่วมกันของกลุ่มเพื่อน และครู และทำให้รู้จักกาลเทศะที่เหมาะสมมากขึ้น

3. กิจกรรมสถานักเรียน กิจกรรมส่งเสริมความเป็นพลเมืองด้านทักษะที่บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านรู้จักตน รู้จักบุคคล และรู้จักชุมชน พบว่ากิจกรรมสถานักเรียนเป็นกิจกรรมที่ทางโรงเรียนได้จัดขึ้นเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ของกิจกรรมให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ฝึกเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และความรับผิดชอบต่อให้นักเรียน โดยกิจกรรมสถานักเรียนจะเป็นกลไกสำคัญของโรงเรียนในการจัดกิจกรรมภายในโรงเรียน และการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ผลในด้านนี้ต่อผู้เรียน คือส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจบทบาทของตนเอง เข้าใจผู้อื่น และเข้าใจชุมชน เพื่อให้การแสดงบทบาทของตนเองเหมาะสมในบริบทที่แตกต่างกัน อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้ โดยส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมืองด้านทักษะการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชั้นเรียน ในโรงเรียน และในชุมชน เป็นต้น นักเรียนมีทักษะในการแก้ปัญหาสถานการณ์ต่างๆ ได้ดีขึ้น ผู้เรียนสามารถเข้าใจบทบาท และความสามารถของตนเองในการแก้ปัญหาตามบทบาทของตนเองอยู่ภายใต้หลักคุณธรรม และจริยธรรม รวมถึงกฎหมายและกฎเกณฑ์กติกาที่กำหนดไว้

คู่มือส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

คู่มือส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลัก สัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ดำเนินตาม “รูปแบบ C-PLUS Model” โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกกิจกรรมเด่นของโรงเรียนที่มีลักษณะของการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย และนำมาบูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยมีวัตถุประสงค์ของคู่มือ คือ ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น อยู่บนพื้นฐานพัฒนาการของผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นคู่มือที่จัดทำขึ้นเพื่อเป็นคู่มือสำหรับครูใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยให้กับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วยรูปแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยจำนวน 3 กิจกรรม คือ โครงการพุทธทาสศึกษา โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (สวนพฤกษศาสตร์) และกิจกรรมสถานักเรียน โดยแต่ละกิจกรรมจะประกอบด้วย รูปแบบของกิจกรรม การบูรณาการหลักธรรม และ การวัดผลและการประเมินผล

กิจกรรมที่ 1 คือกิจกรรมที่เป็นพื้นฐานด้านความรู้ บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านรู้จักเหตุ และรู้จักผล โดยผ่านโครงการพุทธทาสศึกษา เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิ พลเมืองของตนเองและผู้อื่น โดยเริ่มต้นจากการมีความรู้ความเข้าใจในสิทธิ เสรีภาพและบทบาทของความเป็น

พลเมือง ให้เป็นไปตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมในเบื้องต้น และสอดคล้องกับกฎเกณฑ์กติกาภายใต้สิทธิและเสรีภาพของความเป็นพลเมือง เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเป็นพลเมือง สามารถเข้าใจสาเหตุความสัมพันธ์ และผลที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการแสดงสิทธิและหน้าที่ของความเป็นพลเมือง เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนกับเพื่อน ความสัมพันธ์ระหว่างรุ่นพี่รุ่นน้อง และความสัมพันธ์กับคนในชุมชน เป็นต้น โครงการพุทธทาสศึกษา เป็นกิจกรรมระดับที่ส่งเสริมด้านความรู้ความเข้าใจให้กับผู้เรียนในการส่งเสริมความเป็นพลเมือง นั่นคือ เป็นกิจกรรมที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยด้านสิทธิเสรีภาพความเท่าเทียมและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ รูปแบบกิจกรรมประกอบด้วยการสอนเสริมในรายวิชาสอนเสริมและการอบรมให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความจริงการอยู่ร่วมกับธรรมชาติการเข้าใจในมิติของการเมือง สังคม และการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น โดยมีการวัดผลและประเมินผลด้านความรู้ โดยผ่านการทดสอบก่อนเรียน และหลังเรียนที่ผ่านการตรวจคุณภาพของเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญ และการสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนจากกิจกรรมพุทธทาสศึกษาตามหลักธรรมสัปปุริสธรรม 7 ในด้านความรู้จักเหตุและรู้จักผล โดยมีการประเมินผลด้านความรู้ คือ การประเมินความแตกต่างด้านผลสัมฤทธิ์จากการทดสอบ และพฤติกรรมของผู้เรียน โดยมีกระบวนการในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

กิจกรรมที่ 2 คือ กิจกรรมระดับทัศนคติที่ส่งเสริมความคิดของผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย นั่นคือ โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (สวนพฤกษศาสตร์) เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดและทัศนคติที่ดีต่อการสร้างความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยและส่งเสริมให้มีการปฏิบัติในการดูแลสวนพฤกษศาสตร์โดยมีกิจกรรมโดยยึดหลักของเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงกบ การปลูกผักเป็นต้น ด้านเจตคติ บุรณการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านหลักรู้จักกาล และรู้จักประมาณ โดยผ่านโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (สวนพฤกษศาสตร์) เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีในการเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นพลเมืองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง สามารถเรียนรู้บทบาทพื้นฐานของพลเมืองในด้านเศรษฐกิจ การรู้จักความพอดี พอกิน พอเพียงและพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันที่ดี รวมถึงการส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถจัดแบ่งบทบาทตนเองได้เหมาะสมตามกาลเวลาที่เหมาะสม สามารถแสดงบทบาทและหน้าที่ของตนเองภายใต้ความเป็นพลเมืองที่ต้องรับผิดชอบที่หลากหลาย รู้จักกาลเทศะที่เหมาะสม เช่น บทบาทของผู้เรียนในฐานะเป็นผู้นำ การเป็นผู้ตาม เป็นต้น การวัดผลและประเมินผลด้านเจตคติ การวัดผลด้านเจตคติใช้การสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนจากกิจกรรมสวนพฤกษศาสตร์ ในด้านการรู้จักกาลและรู้จักประมาณ และการประเมินผลด้านเจตคติคือ ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีการปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับหลักความเป็นพลเมืองรู้จักการจัดการเวลาของตนเองให้เหมาะสมและรู้จักประมาณตน โดยมีกระบวนการในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย คือ การกำหนดบทบาทผู้เรียน บันทึกพฤติกรรมผู้เรียน และประเมินพฤติกรรมผู้เรียน เครื่องมือการวัดผล คือ สมุดบันทึกพฤติกรรมผู้เรียน

กิจกรรมที่ 3 คือ กิจกรรมระดับภาคการปฏิบัติที่ส่งเสริมการลงมือปฏิบัติจริงของผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนที่มีความรู้ความเข้าใจ มีทัศนคติที่ดีต่อความเป็นพลเมือง และนำไปสู่ความเป็นพลเมืองใน

ภาคปฏิบัติ นั่นคือ กิจกรรมสถานักเรียน กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่ยกระดับความรู้ ทักษะคิด ให้กับผู้เรียน สามารถปฏิบัติตนตามหลักความถูกต้อง ตามหลักสิทธิเสรีภาพของความเป็นพลเมือง ให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม ด้านทักษะ โดยบูรณาการกับกิจกรรมสถานักเรียน บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านหลักรู้จักตน รู้จักบุคคล และรู้จักชุมชน โดยผ่านกิจกรรมสถานักเรียน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน ทั้งในการแสดงบทบาทในฐานะของความเป็นผู้นำและผู้ตามในระบอบประชาธิปไตย คือส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจบทบาทของตนเอง เข้าใจผู้อื่น และเข้าใจชุมชน เพื่อให้การแสดงบทบาทของตนเองมีความเหมาะสมในบริบทที่แตกต่างกัน เพื่อให้สามารถการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้ โดยส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมืองด้านทักษะการตัดสินใจ คือการส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะของตนเองตามบทบาทของตนเองในการตัดสินใจการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชั้นเรียน ในโรงเรียน และในชุมชน เป็นต้น และ ทักษะการแก้ปัญหา คือส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจบทบาทและความสามารถของตนเองในการแก้ปัญหาตามบทบาทของตนเองอยู่ภายใต้หลักคุณธรรมและจริยธรรม รวมถึงกฎหมายและกฎเกณฑ์กติกาที่กำหนดไว้ การวัดผลและประเมินผลด้านทักษะ การวัดผลด้านทักษะ ใช้การสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนจากกิจกรรมสถานักเรียน ในด้านการรู้จักตน รู้จักคน และรู้จักประมาณ การประเมินผลด้านทักษะ คือ ผู้เรียนสามารถรู้จักบทบาทของตนเอง บทบาทของผู้อื่น และการช่วยเหลือสังคมและชุมชน โดยมีกระบวนการในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย คือ การกำหนดบทบาทผู้เรียน บันทึกพฤติกรรมผู้เรียน และประเมินพฤติกรรมผู้เรียน เครื่องมือการวัดผล คือ สมุดบันทึกพฤติกรรมผู้เรียน

บทสรุป

ด้านสถานภาพการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น นโยบายการศึกษาของสถานศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยของโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง) ที่เลือกเป็นกรณีศึกษาในครั้งนี้สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ การพัฒนาประชาธิปไตยในระบบการปกครองท้องถิ่น หลักสูตรของสถานศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตรงตามหลักสูตรแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการ และสอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น และสอดคล้องกับงานวิจัย Pechrith (2007) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้แก่ นักเรียนมัธยมศึกษาของครูสังคมศึกษา ที่มุ่งเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน การจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ครูมีบทบาทสำคัญต่อการ ปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์จากการเน้นผู้สอน มาเป็นการเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 เน้นกระบวนการกลุ่ม โดยมีระบบคุณค่าของความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย (Print and Lange, 2012) การใช้สื่อสำหรับการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ ตามธรรมชาติของสาระการเรียนรู้ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน

การวัดผลและการประเมินผลที่เกี่ยวกับการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ในการวัดผลและการประเมินผล มีหลายรูปแบบโดยมีลักษณะทั้งการวัดผลในชั้นเรียนและการวัดผลในระดับสถานศึกษา ตามแนวทางการประกันคุณภาพการศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ Niruntawee (2005) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี

ด้านรูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสูตร
ปฐมนิเทศ 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ด้านความรู้ บูรณาการกับหลักสูตรปฐมนิเทศ 7 ด้านรู้จักเหตุและรู้จักผล โดยผ่านโครงการพุทธทาสศึกษา เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิพลเมืองของตนเองและผู้อื่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Niruntawee (2005) ศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี โดยมีผลสรุปด้านความรู้ความเข้าใจ ในหลักและระเบียบการปกครองประเทศและท้องถิ่น สิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น การเมืองการปกครองการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ด้านเจตคติ บูรณาการกับหลักสูตรปฐมนิเทศ 7 ด้านหลักรู้จักกาล และรู้จักประมาณ โดยผ่านโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (สวนพฤกษศาสตร์) เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีในการเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นพลเมืองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง สามารถแสดงบทบาทและหน้าที่ของตนเองภายใต้ความเป็นพลเมืองที่ต้องรับผิดชอบที่หลากหลาย รู้จักกาลเทศะที่เหมาะสม สอดคล้องกับงานวิจัยของ Niruntawee (2005) ศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี ด้านความคิดเห็น หรือเจตคติ มีเจตคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง การอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทย วิถีชีวิต ค่านิยมอย่างไทย ผดุงความเป็นชาติร่วมกับผู้อื่น ด้านทักษะ บูรณาการกับหลักสูตรปฐมนิเทศ 7 ด้านหลักรู้จักตน รู้จักบุคคล และรู้จักชุมชน โดยผ่านกิจกรรมสภานักเรียน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน ทั้งในการแสดงบทบาทในฐานะของความเป็นผู้นำและผู้ตามในระบอบประชาธิปไตย คือส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจบทบาทของตนเอง เข้าใจผู้อื่น และเข้าใจชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Niruntawee (2005) ศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี ด้านการปฏิบัติตน ปฏิบัติตนให้ถูกต้องสอดคล้องกับกฎหมาย กฎศีลธรรม กฎกติกาของชุมชนท้องถิ่น ประเทศชาติ หลักสิทธิ หน้าที่ของพลเมือง ปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น จรรโลงความถูกต้อง ความเป็นระเบียบ และความดีงามของสังคม (Print and Lange, 2012)

ด้านประสิทธิภาพและพัฒนาการรูปแบบการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสูตรปฐมนิเทศ 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โครงการพุทธทาสศึกษา เป็นโครงการที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองด้านความรู้ที่บูรณาการกับหลักสูตรปฐมนิเทศ 7 ด้านรู้จักเหตุและรู้จักผล พบว่าการบูรณาการหลักสูตรปฐมนิเทศ 7 ด้านรู้จักเหตุและรู้จักผล ในโครงการพุทธทาสศึกษามีความเหมาะสมเนื่องจากเป็นโครงการที่มุ่งเน้นการให้ความรู้ด้านคุณธรรมและจริยธรรม และการเรียนรู้ทำความเข้าใจบทบาทของตนเองในฐานะของการเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตยสอดคล้องกับการจัดการศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกา (Print and Lange, 2012) ที่มีแนวคิดด้านการจัดการการเรียนการสอนและการอบรมเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองเป็นหน้าที่ของแต่ละรัฐ โดยการศึกษาวิจัย และพัฒนาอย่างต่อเนื่องของเป็นแบบเรียน

และตามมาตรฐานกลางสำหรับเป็นพื้นฐานในการเรียนการสอน ที่มีความเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้เรียน การเรียนการสอนมุ่งสร้างให้พลเมืองเกิดความรู้ ทักษะ และ ทศนคติต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และสอดคล้องกับการจัดการศึกษาในประเทศอังกฤษ ที่มีหลักการสอนความเป็นพลเมืองให้มีความสำคัญกับหลัก 3 ประการดังนี้ (1) ความรับผิดชอบของพลเมืองต่อสังคมและจริยธรรม (Social and Moral responsibility) (2) ความรู้ด้านการเมืองการปกครอง (Political Literacy) และ (3) การมีส่วนร่วมในชุมชน (Community Involvement)

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (สวนพฤกษศาสตร์) กิจกรรมส่งเสริมความเป็นพลเมืองด้านเจตคติที่บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านรู้จักกาลและรู้จักประมาณ พบว่า เป็นโครงการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักการจัดแบ่งเวลาให้เหมาะสมและการรู้จักนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติได้จริงการจัดกระบวนการเรียนรู้ของกิจกรรมให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ฝึกเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และความรับผิดชอบต่อเพื่อนนักเรียน โดยกิจกรรมสถานศึกษาจะเป็นกลไกสำคัญของโรงเรียนในการจัดกิจกรรมภายในโรงเรียน และการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เช่น กิจกรรมวันสำคัญ การสะท้อนผลของกิจกรรมต่างๆ สอดคล้องกับการจัดการศึกษาในประเทศแคนาดา การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง ต้องมีความเหมาะสมกับบริบท สภาพแวดล้อม และวัฒนธรรม การพัฒนาหลักสูตรเพื่อสร้างพลเมือง จึงมีความแตกต่างกันไปตามรัฐ และมีการสนับสนุนโครงการศึกษาเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในระดับประเทศด้วย โดยมุ่งสร้างพลเมืองที่กระตือรือร้น (Active Citizenship) เข้าร่วมทางการเมืองและการจัดการชุมชน (Public Participation)

กิจกรรมสถานศึกษา กิจกรรมส่งเสริมความเป็นพลเมืองด้านทักษะที่บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านรู้จักตน รู้จักบุคคล และรู้จักชุมชน พบว่า กิจกรรมสถานศึกษาเป็นกิจกรรมที่ทางโรงเรียนได้จัดขึ้นเพื่อให้ให้นักเรียนได้เรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ของกิจกรรมให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ฝึกเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และความรับผิดชอบต่อเพื่อนนักเรียน โดยกิจกรรมสถานศึกษาจะเป็นกลไกสำคัญของโรงเรียนในการจัดกิจกรรมภายในโรงเรียน และการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน สอดคล้องกับการจัดการศึกษาในประเทศแคนาดา การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง ต้องมีความเหมาะสมกับบริบท สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม การพัฒนาหลักสูตรเพื่อสร้างพลเมือง จึงมีความแตกต่างกันไปตามรัฐ มีการสนับสนุนโครงการศึกษาเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในระดับประเทศด้วย โดยมุ่งสร้างพลเมืองที่กระตือรือร้น (Active Citizenship) เข้าร่วมทางการเมืองและการจัดการชุมชน (Public Participation) (Print and Lange, 2012)

ด้านคู่มือส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น คู่มือส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลัก สัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ดำเนินตาม “รูปแบบ C-PLUS” โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกกิจกรรมเด่นของโรงเรียนที่มีลักษณะของการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย และนำมาบูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยมีวัตถุประสงค์ของคู่มือ คือ ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตาม

ระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น อยู่บนพื้นฐานพัฒนาการของผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นคู่มือที่จัดทำขึ้นเพื่อเป็นคู่มือสำหรับครูใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยให้กับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สอดคล้องกับ Print and Lange (2012) ที่ได้เสนอกรอบแนวคิดสำหรับหลักสูตรของการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมือง มี 3 ประเด็นที่สำคัญ ประกอบด้วย ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านทัศนคติ

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นศึกษาสถานภาพการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง) ทั้งด้านนโยบายหลักสูตรของสถานศึกษา บทบาทของครูผู้สอน สื่อการเรียนการสอน สภาพแวดล้อมการเรียนรู้และการวัดผลประเมินผลมีความสอดคล้องกับการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย โดยมีการพัฒนารูปแบบส่งเสริมความเป็นพลเมืองบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 เรียกว่า C-PLUS Model โดยได้พัฒนาคู่มือส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลัก สัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ดำเนินตาม “รูปแบบ C-PLUS Model”

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งนี้ โรงเรียนควรมีการกำหนดนโยบายและหลักสูตรการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียนในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยให้มีลักษณะโครงการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองให้สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นนั้นๆ โดยนำ รูปแบบ C-PLUS Model ตามคู่มือการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยให้กับนักเรียน ไปเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมที่สามารถดึงดูดผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยในรูปแบบที่หลากหลายอย่างต่อเนื่อง ในฐานะครูผู้สอน ควรกำหนดรูปแบบกิจกรรมเพิ่มเติมที่มีการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยให้กับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ทั้งในกิจกรรมของการเรียนการสอน กิจกรรมการพัฒนาผู้เรียน และกิจกรรมอื่นๆ ที่ต่อยอดจากกิจกรรมที่กำหนดไว้ในรูปแบบ C-PLUS Model นอกจากนี้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยให้กับโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง ตามบริบท วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของท้องถิ่นนั้นๆ เพื่อให้เห็นผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม การวิจัยครั้งต่อไปจึงควรศึกษาผลของการพัฒนาความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในสถานศึกษาที่บูรณาการรูปแบบ C-PLUS Model

References

- Burikun, T., & Sangmahamud, R. (2012). *Research report on citizenship in Thailand*. Bangkok: King Prajadhipol's Institute.
- King Prajadhipol's Institute. (2012). *Research report on making national reconciliation*. Bangkok: King Prajadhipol's Institute.
- Niruntawee, S. (2005). *Research report on learning management to student development to be a good citizen*. Bangkok: Office of the Education Council.
- Pechrith, P. (2007). *Situations and problems for learning processes for developing characteristics of good citizen to students in high schools of social science teachers*. (Thesis of Master of Education program in social science teaching). Faculty of Education, Chulalongkorn University.
- Print and Lange. (2012). *Schools, curriculum and civic education for building democratic citizens*. Sysney: Sense Publishers.
- Tunsiri, W. (2014). *Science of teaching of democracy*. Bangkok: Preepress Company.